

1. angeführte Art, für Kleinpolen die unter 6. 12. 13., für die Umgegend von Lwów die unter 10.

Folgendes kann hervorgehoben werden:

Nach Kleine wären die Fundorte von *Eccoptogaster laevis* Chap. in Polen die östlichen Grenzposten. Reitter aber gibt die Art auch für Russland an.

Beim *Xylechinus pilosus* Reitt. wird auf sich widersprechende Angaben über das 3. Tarsenglied, das nach Eichhoff und Barbey einfach, nach Reitter, Fuchs, Nüsslin, als beim Angehörigen der *Hylesininen* zweilappig sein soll, hingewiesen. Eigentlich ist es zweilappig, „schwach herzförmig“ wie Kuhn trefflich bezeichnet.

Pityogenes chalcographus L. lebt im Czarnohora-Gebiet auch im Krummholz (*Pinus mughus* Scop.), was vom Eichhoff bezweifelt wurde.

Die *var. conjunctus* Reitt. von *Pityogenes bistridentatus* Eichh. lebt in den Karpathen auch im Krummholz und Fichte. In den Alpen soll sie auf die Zirbel beschränkt sein.

Beim *Anisandrus dispar* Fabr. ausgeführte Untersuchungen über das Zahlverhältniss der Geschlechter fanden etwas andere Procentzahlen, als Eichhoff angibt. Es wurden nämlich 93 ♂ und 210 ♀ in einer absterbenden strauchigen Buche gesammelt, also 1 ♂:2·26 ♀, oder 30·66% ♂ und 69·24% ♀.

Z. Instytutu Ochrony Lasu Politechniki Lwowskiej.

Notatki lepidopterologiczne

(Notices lepidopterologiques)

podał

M. GIEYSZTOR.

Mając drobne materiały, zbierane przygodnie lub podczas krótkiego pobytu w różnych okolicach Polski, podaję je poniżej.

Podczas bytności mojej w 1915 r. w maj. Rutka (pow. Święciański, przy stacji kol. Woropajewo) zbierałem motyle w maju i na początku czerwca, jednak tylko przygodnie, jak również i w maj. Czernice (pow. Wileński) w dn. 25, 26 i 27 lipca 1921 r.

Gwiazdką * oznaczam formy nie podawane w pracy Dampf'a (Horae Soc. Ent. Ross. T. 38, 1908 r.), będącej b. niedostatecznym opracowaniem fauny motyli Wileńszczyzny. Z 39 gatunków posiadanych podaję tu tylko niżej wymienione, przyczem zwracam uwagę na niektóre odchylenia od form typowych.

(R.) — oznacza: Rutka. (Cz.) — Czernice.

Papilio machaon L. (R.). 18. V. 2 niewielkie okazy w parku.

Dampf podaje dla tego gatunku dwie generacje: lipiec i sierpień (?!).

**Limenitis sibylla* L. (R.). 1 ok. na wilgotnej drodze.

Araschnia levana L. (R.). 14. V. 1 ok. Dampfowi znany 1 ok. gen. aest. *prorsa* L.

Argynnis euphrosyne L. (R.). 15. V. 1 ok. na łąkach.

A. laodice Pall. (Cz.). 25. VII. 1 ok. w pobliżu lasu.

*Coenonympha hero L. (R.). 20. V. 1 ok. ♂ na wilgotnej łące. Przepaska biała na dolnej str. skrz. wyraźnie wykształcona.

Zephyrus betulae L. (Cz.). 26. VII. ♀ w ogrodzie.

Chrysophanus virgaureae L. (Cz.) ♀. 1 ok. ♂♂ spotykałem często. ♀ posiada zwiększone czarne plamy na górnej str. skrz. Na skrz. tylnych plamy 2 i 3 rzędów licząc od brzegu bocznego, częściowo się zlewają.

Ch. hippothoë L. (R.). 25. VI. 1 ♂ na podmokłej łące.

**Ch. dorilis* Hufn. (Cz.) 27. VII. 1 ok. ♂.

*Lycaena argiades Pall. (Cz.). 26. VII. 2 ♀ w ogrodzie.

L. icarus Rott. (R.). W maju. 1 ok. ♂ posiadała od spodu wszystkie plamy czarne, słabo wyrażone i częściowo zredukowane. Plamy normalnie czerwone na tylnych skrz. od spodu posiadają zaledwie lekki odcień żółtawy. Prawe przednie skrz. o cechach ab. *icarinus* Scriba. Długość skrz. przednich wynosi 15 mm., szerokość 9 mm. Jest to * ab. *semipersica* Tutt. Z Polski podana przez S. Stacha, z Podhala (Spraw. Kom. fizjogr. Ak. Um. T. LV, p. 137).

Lasiocampa quercus L. (Cz.). 1 ciemny ok. ♀. Można ją zaliczyć do jednej z licznych odmian Tutt'a.

Ortholitha limitata Sc. (Cz.). Jeden z ok. jasny o odcieniu bardziej szarym. Przepaski poprzeczne na skrz. przednich również szare.

Lygris prunata L. (Cz.). 27. VII. 1 ♂. Okaz jaśniej ubarwiony i cokolwiek mniejszy niż okazy z okolic Warszawy.

**Larentia bilineata* L. (Cz.). 27. VII. Ogród.

Amphidasis betularia L. Okaz o czarnym rysunku silnie rozwiniętym.

**Callimorpha dominula* L. (R.). 1 ok. w ogrodzie.

Hepialus humuli L. (R.) W czerwcu. Zasługuje na uwagę b. liczne wystąpienie tego gatunku. Znaczne ilości ♂♂ obserwowałem wieczorami latające mniej więcej na wysokości drzew owocowych i będące przez długi czas w ruchu, w powietrzu, gdy ♀ w dużej mniejszej liczbie niż ♂♂ unosiły się znacznie niżej ponad trawami. Kilkakrotnie byłem świadkiem jak ♂ spuszczał się szybko ku ♀ i łączył się z nią.

W literaturze znane są podobne opisy zachowania się obu płci: Insects by D. Sharp. The Cambridge nat. hist., Vol. VI. London, 1901, p. 398; Weir. Entomologist, XIII, 1880, p. 249; King. Ent. Record, VII, 1895, p. 111.

Wielkość tego gatunku waha się w b. szerokich granicach. Pfitzner w dziele Seitz'a (Cz. I. T. II, p. 434) opisuje *H. humuli* L. ab. *grandis* z Alp różniącą się jedynie wielkością od form typowych. Pomiar przeprowadzone na większym materiale, prawdopodobnie wykażą, że występowanie wielkich okazów (ab. *grandis* Pfitzner) nie jest związane z pochodzeniem alpejskim, a że gatunek ten, tam gdzie występuje, może wydawać osobniki znacznie różniące się między sobą co do wielkości.

Spuler w swem dziele podaje (rys. na tablicach) normalną długość skrz. przednich dla ♂ i ♀ równą 23 mm. Pfitzner natomiast w dziele Seitz'a (rys. na tablicach) 22 mm. dla ♂ i 26 mm. dla ♀. Dla ab. *grandis* zaś: 30 mm. dla ♂ i 36 mm. dla ♀.

U okazów, które posiadam, długość skrz. przednich ♂ wynosi 29 mm. (ab. *grandis* podług Pfitzner'a), jednej ♀ 30 mm., drugiej zaledwie 25 mm.

**K. sylvinus* L. (R.). 1 ♂.

W czasie wycieczki na Czarnohorę w 1924 r. miałem możność zbierania motyli 9. VII. podczas drogi z Worochty do Stacji Botanicznej na Pożyżewskiej i 13. VII. podczas drogi powrotnej.

Następujące gatunki rzuciły mi się w oczy: występujące licznie *Pararge maera* L., *Erebia euryale* Esp., *Er. manto* Esp.,

gatunki z rodzaju *Pieris*, *Larentia caesiata* Lang. łapaną w większej ilości w lesie świerkowym i w końcu *Parasemia plantaginis* L. ab. *hospita* Schiff. Cokolwiek niżej, przed placówką straży granicznej (od strony Worochty)¹⁾ poza gatunkami z rodzaju *Pieris* dość często spotykałem *Neptis lucilla* F. i licznie występującą *Parasemia plantaginis* ab. *hospita* Schiff.

Poza wyżej wymienionymi złapałem następujące gatunki: *Leptidia sinapis* L. ♀. 13. VII, *Polygonia c-album* L. ab. *variegata* Tutt. 13. VII, *Argynnis paphia* L. 9. VII, *Chrysophanus doris* Hufn. ♂ 13. VII, *Larentia montanata* Bkh. 9. VII. i *Gnophos* sp. 13. VII. (okaz złotany).

Pieris rapae L. ♀. 9. VII. Pożyżewska, ponad 1.600 m. Silniej niż okazy z nizin naprószona ciemnym nalotem od górnej i dolnej strony skrz. Zbliżona do pokolenia wiosennego f. *metra* Steph.

Pieris napi L. 3 ♂ ♂ należące do letniego pokolenia f. *napaeae* Esp. złapałem 13. VII. Jeden z nich typowy dla f. *napaeae* Esp. Z dwóch pozostałych 1 ok. pozbawiony czarnego barwika od górnej strony skrz. za wyjątkiem nasady i wierzchołków skrz. przednich. Na drugim można zauważyć zaledwie nikłe ślady plam dyskalnych. Od spodu zwłaszcza skrz. tylne silnie ciemno naprószone wzdłuż żyłek (silniej niż u ♀ typowych z wiosennego pokolenia). Czerń na wierzchołkach przednich skrz. słabo rozwinięta i poprzerwana białymi smugami, jak to się spotyka u niektórych ok. z pokolenia wiosennego. Barwa skrz. od górnej i dolnej strony biała, bez żółtego odcienia. Uważam, że oba ♂ ♂ łączą w sobie cechy ab. *impunctata* Rüb. i ab. *verna* Strand., jakkolwiek S. Stach (Spraw. Kom. fizjogr. Ak. Um. T. 57. 1923 r. p. 80) podaje podobny opis dla ♂ f. *meta* Wagner (złapany in copula z ♀ f. *meta* Wagner), Röber zaś (w dziele Seitz'a) podobnie opisuje ♂ formy górskiej *bryoniae* O. (Obecnie dawne pojęcie formy *bryoniae* O. zostało zachwiane, vide: F. Gornick. Über unseren alpinen *Pieris napi* Zeitschr. des österr. Ent. Ver. 9 Jhrg., N. 6. Wien, 1924.).

Podług Röbera f. *verna* Strand i f. *impunctata* Rüb. spotykają się wśród motyli z wiosennego pokolenia.

¹⁾ Worochta położona na wysokości około 700 m. n. p. m.; placówka straży granicznej w przybliżeniu około 1.100 m. n. p. m.; Stacja Bot. około 1.400 m. n. p. m.

S. Stach (Spraw. Kom. fizjogr. Ak. Um. T. 55, pp. 130 i 131) łapał je jednak na Podhalu również w pokoleniu letniem, przypisując to wyjątkowo spóźnionej wiosnie 1919 r. W Styryji (Mürztal, Judenburg, Graz) f. *impunctata* Röber podana jest z obu generacji (vide: F. Hoffmann und R. Klos. Die Schmetterlinge Steiermarks. Mitteil. d. Naturwiss. Ver. f. Steiermark. 1913. Jhrg. Vol. 50, p. 204), gdy znowóż w okolicach Warszawy łapana była w kwietniu i na pocz. maja.

Przypuszczam, że obie formy te posiadające cechy pokolenia wiosennego mogą występować stale w klimacie surowszym i w pokoleniu letniem (co zresztą zostało stwierdzone dla f. *impunctata* Röb. przez Hoffmann'a i Klos'a w pracy p. t. „Die Schmetterlinge Steiermarks“. T. I), zwłaszcza, że jak to należałoby przypuszczać często się spotykają w górach wśród pokolenia letniego okazy o ubarwieniu właściwym dla pokolenia wiosennego.

Możliwym jest, że różnice pomiędzy obu pokoleniami zacierają się i u *P. rapae* L...

Zrozumiałym dla mnie jest też fakt, że jedną ♀ f. *meta* Wagner, z pokolenia wiosennego (19. V. 1823.), mam z Białowieży, gdy Röber (formy te były najczęściej obserwowane w okolicach górzystych) zalicza tę formę do występujących w pokoleniu letniem.

Niektóre z opisywanych form *P. napi* L. wyróżniano jako formy odrębne, w pewnej mierze na zasadzie występowania ich w rozmaitych pokoleniach. To uzasadnienie jednak poddaję w wątpliwość. Należałoby sprawdzić jeszcze to na większym materiale form *P. napi* L.

Pieris daplidice L. ♂, 9. VII. Blżej Stacji Botanicznej.

Neptis lucilla F. 3 ok. ♀ złapałem 9. i 13. VII., jakkolwiek widziałem ich więcej. Rozprzestrzeniony on jest w dolinach Prutu i Czeremoszu, oraz na Bieszczadach. Pierwszy o występowaniu tego gatunku w Polsce pisze Nowicki¹⁾ w r. 1865 (Motyle Galicji), podając go z góry Huśli (złapany z końcem lipca) i pod znakiem zapytania z doliny Czeremoszu, pomiędzy Żabiem a Kutami. Drugą wiadomość daje o nim Dr. Klemensiewicz w Spraw. Kom. fizjogr. Ak. T. 40, p. 4.: „Jaremcze, gdzie we-

¹⁾ Nowicki podaje go pod nazwą *Neptis rivalaris* Sc. Sądząc z opisu jest to niewątpliwie *N. lucilla* F.

dług P. Kauckiego od końca czerwca w wielkiej ilości się znachodzi“.

Erebia euryale Esp. 9. i 13. VII. Posiadam 8 ok. Miałem możność porównać je z 7 okazami pochodzącymi z Tatr. Okazy moje są ciemniejsze niż tatrzańskie. Przepaska na skrz. tylnych od spodu (na której położone są brunatno obwiedzione oczka), u ok. tatrzańskich znacznie wyraźniej jest wykształcona i nasada skrz. silniej jasno naprószona.

Z Karpat Wschodnich pierwszy podaje go Nowicki (Motyle Galicji, 1865 r. p. 117), łapany na Huśli i Rabce Berehivskiej. Znany później bar. Brunickiemu: Spraw. Kom. fizjgr. Ak. Um. T. 42. 1908 r. p. 32 i T. 45. 1911 r. p. 69.

Er. manto Esp. 2 ok. ♀. 9. VII. w pobliżu Stacji Botanicznej i 13. VII. poniżej Stacji, w kierunku Worochty. O gatunku tym z Polski pisze jedynie Nowicki (Motyle Galicji 1865 r.) podając go z Czarnohory (8. VIII, grzbiet Kostrzycy) i z Tatr.

Chrysophanus doris Hufn. 1 ♂, 13. VII. Od góry b. ciemny. Submarginalnej czerwonej przepaski na tylnych skrz. brak. Od spodu tło skrz. bez odcienia żółtego. Czerwone submarginalne plamy na skrz. przednich i tylnych wykształcone normalnie. Charakter jednak rysunku tylnych skrz., złożonego z czarnych plam zbliża się do f. *subalpina* Spr.

Biorąc wyżej wymienione cechy pod uwagę, uważam go za okaz raczej zbliżony do f. *subalpina* Spr., nie zaś do ab. *obscurior* S. L. podanej z okolic Krakowa. Forma ta dotąd z Polski nieznaną.

Dr. Prüller jednak wspomina w Pam. fizjogr. T. 24 o okazie z Lubelszczyzny, który uważa za zbliżony do f. *subalpina* Spr. Notatkę niniejszą opracowałem, korzystając z biblioteki i zbiorów Polskiego Państw. Muzeum Przyrodniczego w Warszawie.

R é s u m é.

Pendant mon court séjour aux environs de Wilno en 1915. et une seconde fois en 1921 années, j'ai recueilli un petit nombre de Lepidoptères, parmi lesquels se trouvent quelques espèces qui n'étaient pas signalées jusqu'à présent dans ces contrées. Je citerai ici seulement *Hepialus humuli* L. J'ai pu observer un caractère variable dans la grandeur de cette espèce. Parmi mes

exemplaires j'ai trouvé ab. *grandis* décrite et signalée par Pfitzner des Alpes, et qui diffère du type uniquement par sa grandeur.

Pendant mon excursion dans les Karpathes Orientales (Czar-nohora) je collectionnais le Lepidoptères le 9 et 13. VII. 1924. Parmi les différentes espèces je trouvais là *Pieris napi* L. f. *verna* Strand et f. *impunctata* Röb. dans la seconde génération, tandis que selon Röber (dans l'ouvrage de Seitz) ces formes apparaissent dans la première génération (Voir aussi les publications de S. Stach et de Hoffmann et Klos, citées dans le texte polonais). Je trouve que cette formes qui possèdent les marques de la première génération peuvent apparaître normalement dans les climats plus rigoureux aussi dans la seconde génération, surtout que dans les montagnes se rencontrent souvent parmi les spécimens de la seconde génération les exemplaires aux marques de la première génération.

J'ai attrappé aussi dans la forêt de Białowieża (Voyevodie Białystok) f. *meta* Wagner dans la première génération tandis que Röber la considère comme appartenant à la second génération. Il faut prendre en considération qu'on décrivant les différentes formes de la *P. napi* L. se basant en certain degrés sur la raison, qu'elles apparaissent seulement dans la première génération ou dans la seconde.

Wykaz chrząszczów, zebranych w Sandzaku Trapezuntskim i Gümisch-chane w Azji Mniejszej w latach 1916—1917. V.

(Verzeichnis der in kleinasiatischen Sandschaks Trapezunt und Gümisch-chane in J. 1916—1917 gesammelten Coleopteren. V.)

Podał

Dr. W. EICHLER (Pabjanice).

HELODIDAE.

Helodes minuta L. — Trpz. wzgórze wsch. 1 egz. z krzewów 2. V. 17; Souk-su 1 egz. z róży 17. V. 17; wzgórze połdn. z olszyny i dębu 2 egz. 1. VI. 17. *H. minuta* v. *laeta* Panz. — Chamsi-kej 1 egz. 28. VI. 17.